בסוד שיח

היו נגלים אליו הקדמונים

ב"ט תשרי (מוצ"ש) חל יום ההילולא של "הגאון מוילנא" זצוק"ל. לרגל היום הזה אנו מביאים כאן מתוך אחד מכתביו על הגר"א מוילנא, של המקובל ורופ"ג רבי יעקב עזרי שליט"א, אותו שלח לקהל מצומצם מתלמידיו.

פרק א

א. רבינו הגאון החסיד מוהר"ר אליהו מוילנא זצוק"ל הידוע בשם הגר"א מוילנא, נולד בשנת ה' אלפים ת"ע ונפטר בשנת תק"ה ב"ט תשרי שחא מימי חול המועד סוכות. קצרה דעתנו מלכתוב אפילו מקצת מתיאור חייו וגם קצר המקום כאן מלכתוב בזה אבל מכל מקום מקצת מן המקצת מהראוי להביא כאן.

ב. ובהיות שמטן פטירתו היה בתג הסוכות, יש לזובא תחילה, טיפור הקשור לחג הסוכות. שנה אחת היה קשה מאוד להשיג במקומו הדסים כשרים כראוי למצוותן. חפשו תלמידיו ודבה ובסוף מצאו רק בגינה מיד חדת של איזה גבאי שהיה רחוק הרבה וסיכסכים שיקפצו מהגינה שלו. רד"ז צרו התלמידים על ליבו בדבר הזכות העצומה שיזכה לו שהגר"א יקיים המצוה על ידיהם משלו. וכששמע הגבאי את הדברים הסכים אבל מתי נאר שכל שכר המצוה הזו של הגר"א יהיה רק כזה, אך מזאטר בריה נגיעה להגר"א ואמרו לו דבר זה. כששמע זה הגר"א מיד שמח שמחה עצומה מאוד. שאלוהו תלמידיו על מה שמחה זו, ואמר להם הרי עכשיו יוכל לקיים את המצוה בתכלית השלימות של הכוונה לעשות נחת רוח להקדוש ברוך הוא בלא שיהא לו חשש שמא יתערב בכוונתו השכחה על השכר שיעתיד לקבל על זה בעולם הבא.

ג. ודבר מה שידוע לנו על תולדות חייו של הגר"א הוא מהקדמות שכתבנו בניו ותלמידיו לחיבורים הנרפסים של חידושי תורתו בבגלה ובי נסתר [ודבה מאוד מהדברים שלקמן הם מהקדמת הגר"ח מוואלוז'ין לביאור הגר"א לספרא דצניעותא]. באופן כללי הנהגתו מתוארת שם איך שיומם ולילה היה עסוק בתורה בשקידה עצומה ועמל נורא בכל כוחו ובמעט שלא אכל מאומה ושינתו היתה מועטת ביותר, קמות מב' שקות לילמלג, והיה מחלק את זה לארבעה חלקים שכל אחד מעט פחות מחצי שעה.

ד. והיה יודע בעל פה את כל הש"ס וחל"ת שבתלמוד בבלי וירושלמי ומי ותוספתא ומכילתא וספרא וספרי ומדרשים וזוהר ותיקונים וכו'. וסי' פר תלמידו הגר"ח מוואלוז'ין שידיעתו בעל פה את כל הנ"ל היתה יותר משארם רגיל יודע בעל פה אפילו את חלקי התפילה של יום יום. שהיה הגר"א יודע את כל הנ"ל בעל"פ לא רק ישר אלא גם הפוך והיתה ידיו עתו את כל הנ"ל בעל"פ בעומק העיון עם ביחוד שיטות הראשונים בכל דבר, והיה עומק עיונו מבהיל הדעיון מה שאי אפשר לתאר.

ה. היו נגלים אליו הקדמונים בשמתם עין בסודות התורה דברים נוראים מאוד ואף שהיה מסתיר מאוד עניינים אלו, אבל כמה פעמים נזדמנה איזו סיבה שכן גילה מדברים אלו בעל פה לתלמידים קרובים עז קרבים. ומהם, שפעם אחת נתגלה לו בשינה אלפים מאתיים ושלשים פרידסים על פי סוד בפסוק א' בפרשת שלח ואמר שבפרידס א' מתוך כל הפרידסים הנ"ל יודע את הכח של כל הנבראים וכל אבר מה הוא ענינו.

ו. ופעם אחת היה בוילנא אדם שיודע להגיד נסתרות של אנשים באופן מבהיל הגיע להגר"א ואמר לו ביום פלוני ישכחם כאן בזוד"ה והיה ושב"י לימינים והאי"ה לשמאלם ודרשים נפלאים בפרשת האזינו הגר"א אישר את דבריו והיה ענין זה בהקיץ.

ז. ומעשה בתלמיד שלו שהיה עיוור והתעתן, הגר"א היה נוכח בזה פה ואמר הגר"א בקול בגמ' בקידושין מ"א ע"א אמר לאדם שיקרש את האשה עד שיראנה, ואם כן הוא צריך לראות, ובאותה שעה נתפקח העיוור לתמיד טפי שכמותן שלעיוור מהר לקרש אשה בלא לראותה מכל מקום הגר"א לנרשתו השתמש במאמר חז"ל הנ"ל למעלת הישועה.

ח. ומעשה בילד שהיה בבית הכנסת בשעה שהגר"א היה שם עסוק בלימודו ובשעת בעמד הילד על הבימה של הגר"א הגר"א ביקש לו שיזז ממקומו, ובהיך בבוד פנה לילד בלשון תחיה עד מאה שנים אבל תזוז מכאן, שלא להפך על הבימה, חז' אותו אדם אחר כך עד מאה שנים.

ט. הגר"א השאיר אחריו כתבים רבים בכל מקצועות התורה ודבה מהם נדפסו ויש חלקים שלא נדפסו עד היום. ודבה מהם נשרפו בזמן שריפת המשפחה בביאור הגר"א לתיקוני זוהר בתחילת תיקון כ"ג דף ע"ז סוד ג' שעיקר תכלית בריאת האדם הוא לתקן את ענין הנקודה הי"ל. ובביאור הגר"א לזוהר בפרשת משפטים דף קס"ו ע"א ובדה"ס דף י' סוד א' מבואר שם, שעיקר התשובה הוא במדרית היסוד. ובביאור אגר"א לתי' קוני זוהר תיקון ע' דף קס"א סוד א' מביא את המבואר בזוהכ"ל, שיוסף הצדיק על ידי ההיתוקן במדרית היסוד זכה למלוך על כל ארץ מצ' רים. וכתב הגר"א שכך כל אדם שנזהר בענין הקדושה זוכה בעולם הבא לשלוש ולהיות ממונה על מלאכים. ובביאור הגר"א לתיקוני זוהר תיקון כ"ב דף ע"ג סוד ר' ראדם ניצול מדין הקבר על ידי שמירת הברית. ובביאור הגר"א לאדר בפרשת פקודי דף רס"ח ע"א ובדה"ס דף ב"א סוד א' ושוך ג' מבואר שם שלשלות ליידעת סודות התורה תלוי בעיקר בשד מידת הקדושה.

י. ובענין להזהר בענין הקדושה לא רק מעצם הדע. אלא לברוח אפילו מהרהורים עם הדע שלא לדעת כלל ממנו - מבואר בזה רבדים אדר מים ונוראים בדברי הגר"א, והוא שכתב בביאור הגר"א לספרא דצנ־ עותא פרק ה' דף ל"ד סוד א', שכל מה שמסופר בתורה על אדם הראשון ואשתו ומשה רעם. ישראל בפנימיות הדברים נוהג זה בכל אדם בכל דור ובאשת עיר"ש כל דבריו. והנה לענין המכשולים הרואי אין הבחנה שחייב האדם להיכשל בדבר רושה לזה אלא שיש נסיונות מהסוג הזה. ובענין חטא ער הדעת כתב הגר"א בביאורו לזוהר בפרשת פקודי דף רס"ח ע"ב סוד ג' ר' שע־ נינו הוא השיה בבחי הפירוד של עץ הדעת לנרום יהיכולת לארם הדר שון עם כחות הע"ע שבעולם והלך יכולת זו נמצאו הנפש הנפש הנדש פנן עין שזה הדבה נוקים עצומים מאוד ברוחניות, וגם הוא נזקים עצומים בגשמיות, שחדי נגוד עליו מיתה ובדעת אפיר תאכל לחם וכו'. ופולה מכללות דבריו אלו שמהנסיונות העיקריים שיש לכל אדם בעולם הזה שהיצר הרע מפתה את הנפ, אדם לדעת ולהכיר את הרע שבעולם ואחר שהיצר הרע מפתה את האדם מכוון להכישל ורק להכיר - אבל בעצם ההיכרות נשכחת נפנמת ומפקד רבדים עצומים [ובדה"ס] מאד בין בדר תניות ובין בגשמיות. ולכן, צריך האדם לפרוח מכל היכרת עם הרע ממש בכל כחו ובמעט שמכלל ההזדוות מלהכיר את הרע הוא להיזהר מאוד בשמירת העינים. ומבואר בפרשת בענין שמירת העינים רבדים חדים מאוד בביאור הגר"א לתיקוני זוהר דף ס"ט סוד ר' ואכ"ל בזה.

יא. והנה נתבארו רבדים הנ"ל מכוונת הגר"א שני רבדים שהם בע. השנים הראשונים הם שקידה עצומה בתורה ושהלימוד יהיה מתוך הדעה שאין תורה השם ישתורה היא ציוד רוחני שמזהר את האדם לבר ראן והשנים האחרונים הזהירות העצומה בכל ענייני קדושה וצניעות ולא רק הזהירות בהתנהגות אלא אף זהירות מלהכיר בכלל את הרע. אמנם עריין צריך ביאור, איך ליישב את הבבדים זה עם זה, שמצד אחד מבואר בהגר"א שהעיקר הוא לימוד התורה ומצד שני מבואר בהגר"א שהעיקר הוא שמירת התורה?

יב. והישוב לזה מבואר בקצרה בספר "אגא עברא" בשם החזון איש, שהם שני צדדי המטבע. דהיינו, שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם עם שני כוחות. מצד ראשון כוחות הקדושה ומצד שני כוחות הטומאה תקי קיד האדם הוא כמה שיותר לחבר את עצמו בכל הזמנים לכוחות הקדוי שה וכמה שיותר לברוח מכוחות הטומאה. וכמה שיותר מקרב עצמו לכוחות הקדושה זה נתן לו את הכח להתרחק מכוחות הטומאה. והחיבור היותר חזק לכוחות הקדושה הוא על ידי לימוד התורה. והחיבור היותר חזק לכוחות הטומאה, חס וחלילה, הוא על ידי ענייני הפרידות. שכל הכללים הנ"ל משלימים זה את זה שמזהבת האדם בכל כחו לעסוק בתור רה והוא הדבר שיהן לו את הכח כמה שיותר להתרחק מענייני הפרידות ועל ידי שני דברים אלו זוכה לחיבור השלם תמיד להשם יתברך.

יג. ומובא בספר "מעשה איש" בשם החזון איש, שאמר בביאור דברי הגמרא שהקדוש ברוך הוא נתן בינה יתירה לאשה יותר מלאיש, שהבור נה היא שנשים אף בלא לימוד התורה אלא רק על ידי ההידות מראי בכל ענייני קדושה וצניעות וענייני טהרת המשפחה בכל פרטיהן יכולות לה־ גיע אל החיבור השלם להשם יתברך.

יא. יש עוד הדבה להאריך בענין דברי הגר"א בענייני עבודת השם. אבל קצר כאן המקום מלבארם ויש ספר בשם אבן שלמה שחיבר הגר־ מלבאן, ששם ליקט הדבה דברים מדברי הגר"א בענייני עבודת השם (גם בתחילת ספר קבלת הגר"א הנ"ל בסוף הספר הקדום מלוקט הדבה דב־ רים מדברי הגר"א בענייני עבודת השם ובבמה מקומות שם נוספו ביאר רים לדברים).

schiffs@013.net.il

לארץ לפני שנים רבות) ומהכתבים שנרפסו ולא כתוב כאן כל הדרשה אלא רק דרשה חלקית ויש כמה מקומות שנרפסו בהם הדרשות יותר מד שלמות) בתורת הנגלה וביאור הגר"א לד' חלקי שו"ע וביאור הגר"א למ עניות לדבה מסכתות וביאור הגר"א לירושלמי דרעים הבוהת הגר"א לתוספתא וביאור הגר"א לתורת כהנים.

ו. ובתודה הקבלה, ביאור הגר"א לתיקוני זוהר ולספר יצירה ולזוהר ולספרא דצניעותא והגהות הגר"א לספר הבהיר. ובספר אורח אליהו על הדבה. יש הדבה דברים בפרד וכמה ליקוטים [בהיקה מקומות דברי הגר"א קצרים מאד ובפרט בתורת הקבלה ר"ל לאור בשנה האחרונה ספר בשם קבלת הגר"א בשני כרכים שמבאר הדבה מרבני הגר"א בתר רת הקבלה באופן המיקל מאד על הלומדים].

פרק ב'

א. ויש להביא כאן כמה דברים מעיקרי משנתו של הגר"א בהנהגת האדם בעולם ויש פה בעניינים שבין אדם למקום ובענייני שבין אדם לחברו. ויובא כאן בענינים שבין אדם למקום, ואפשר לומר שהמבואר כמהבין ובעודות תלמידיו בזה הוא בעיקר ארבעה דברים המתחדרים ארבעתם זה לזה. ואלו הם: (א) שקידת התורה בהתמדה. עצומה ונוראה בכל הכחות בין מצד ניגול הזמן ובין מצד לשקיע בלימוד בכל לבו ונ־ פשו. (ב) דביקות המחשבה בהשם יתברך בכמה שיותר מזמני האדם. (ג) הזהירות עצומה בכל ענייני קדושה וצניעות ובולל זה גם את ההזהירות בכל ענייני טהרת המשפחה לכל פרטיהם. (ד) הרחוק מענייני העיי אפילו מלהרהר אותם בדיעה בלבד בלא להתעסק אתיהם.

ב. בענין שקידת התורה בהתמדה עצומה בביאורו לספר משלי בה רבה מקומות מבואר, שהשורש העיקרי בהזהראתו לענין מעשה, הוא דר כי התמדה בתורה. וכן מובא בשמו על ידי תלמידיו ומכח זה נוסרה ישיבת וואלוז'ין על ידי תלמידו הגר"ח חיים מוואלוז'ין וצוואתו על בסיס של התמדה נוראה כידוע מדבריו עדויות על ליבוי שקידת התורה שהי תה שם.

ג. ומעשה בנבר של הגר"א שנגנב ממנו את כל או ריב הכסף שקי כל לנרנוניה שהיה תלוי בזה פרנסתו למשך כמה שנים ובא לעיר וילנא לצורך בירור הענין, וכשנכנס אצל הגר"א אמר לו הגר"א לא הייתי מאי מין שיהיה מישהו במשפחתנו שיבטל מתורה עבור ממון. ופעם באה אחות הגר"א אליו אחר עשרות שנים שלא ראתה ודיבר אתה הגר"א ממש רגע קצר ולא יותר ואמר לה הזמן כאן בעולם הזה קצר, בכל רגע יש חיוב גמור לעסוק בתורה. והיה שסדר כחדר עם תרסים ימים ולילה ועוסק בתורה בהתמדה עצומה ובסוף השנה שלדעתו ליכינו בהם לא היה בכל הבה הראוי היה ממדר עליהם בבכי.

ד. ועוד מבואר בגר"א בכמה מקומות שמעיקרי הזיים של האדם הוא שיהיה קשור במחשבתו בבוראו יומם ולילה. ונם לימוד התר רה שמאיר האדם להתעלק בכל' נתע וכל' עניני, שנרגיל כזה התורה לחבר את האדם לבוראו. וחשוב מאד שיכיר האדם בליבודו שלימוד זה הוא ציוד רוחני שמחבר את נשמתו להשם יתברך ומביא אור רוחני מהשם יתברך על נשמתו.

ה. ובגר"א באו"ח סימן א' סעיף א' כתב שיהיו בשם לנגדי תמיד זה כלל גדול במעלות הצדיקים. וכתב על זה בביאור הגר"א לשו"ע. זה כל מעלות הצדיקים. והיינו, שהרגשת הקשר להשם יתברך, להדגיש שהוא אתנו כל הזמן - הוא העיקר הגדול בעבודת השם יתברך. ולכאר רה רבדים אלו סותרים לדברי הגר"א בדבה מקומות שמעמיד את הכל על לימוד התורה אבל באמת אין הבדים סותרים כלל מפני שמבואר בביאור הגר"א לספרא דצניעותא בפרק א' דף כ' ור' על מה שמ אמר בבמה מקומות, שהקדוש. ברוך הוא ברת ברית עם ישראל על התר ורה, ומפרש הגר"א שהכוונה היא כך, שעיקר מה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם בעולם הזה כדי שיהיה האדם קשור לבוראו. כל הזמן. אמנם רבר זה להיעשות בלא סיוע קשה והא מאוד, ולכן, לקח הקדוש ברוך הוא אחד עליהן רוחני מאד מהעליונות העליונים, שהוא התורה, ונתן אותו לעם ישראל על ידי שעם ישראל עוסקים בתורה הם מחברים כל הזמן להשם יתברך. הרי ששני רבדים אלו לימוד התורה בהתמדה גדולה וד' רביקות התמידית בהשם יתברך הם שני רבדים המתחברים ביחד.

ו. בענין ריבוי ההזהירות בענייני קדושה וצניעות ובולל גם כל ענייני

עורך המוסף: הדר רביד ■ Email: hadar800@013.net.il ■ עיצוב גרפי: עפרה נתן ■ מגובות: ת.ד 57010 תל אביב 61570